

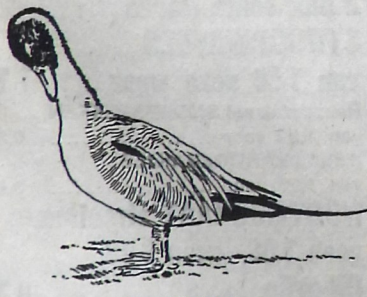
De geheimen Van een oude eendenkooi

De meesten onder ons hebben wel eens van 'n eendenkooi gehoord. Maar de kennis omtrent zo'n eendenkooi gaat meestal niet verder dan: "dat het hier een stukje bos betreft, met daarin een vijver waar eenden worden gevangen. De man die de eenden vangt is dan de kooiker". Met twee oud-kooikers hadden we een gesprek, maar voordat we deze mannen aan het woord laten, is het wellicht nuttig en interessant iets meer te vertellen wat nu eigenlijk een eendenkooi is. Daartoe laten we u meelesen in de jachtwet van 1955: „Een eendenkooi is een inrichting tot het vangen van wilde eenden. Een niet geregistreerde eendenkooi is een tot jagen ongeoorloofd middel. Het is, om met een geregistreerde eendenkooi te jagen, d.w.z. eenden te bemachtigen, wettelijk nog niet noodzakelijk, dat deze afgepaald en voorzien is van borden met een door de minister te bepalen opschrift".

Maar met een geregistreerde, niet afgepaalde eendenkooi, zullen over het algemeen weinig eenden worden gevangen. Immers, een eerste vereiste voor een geregistreerde kooi is, dat er in de kooi en de omgeving daarvan rust heerst. En aan 'n rechtens afgepaalde eendenkooi heeft de Jachtwet bijzondere waarborgen verbonden, zoals verder zal blijken.

Bij een geregistreerde afgepaalde kooi zijn in een kring om de eendenkooi op verschillende plaatsen in het veld palen aangebracht, voorzien van een door de minister vastgestelde opschrift. De afstanden waarop deze palen op diverse plaatsen om de kooi — het eigenlijke vangmiddel — zijn aangebracht, zijn niet voor alle kooien gelijk. Zo kunnen er bijvoorbeeld kooien zijn ten aanzien waarvan de palen op een afstand van 500, 750, 1000 of 1250 om de kooi (vanuit het hart gerekend) zijn geplaatst.

Ter bevordering van de rust mag, behoudens uitzonderingen, binnen een afgepaalde en geregistreerde kooi, niet worden gejaagd en mogen aldaar buiten noodzaak geen handelingen worden verricht, als men weet of kan vermoeden, dat daardoor de eenden binnen de afpalingskring zullen worden gestoord of verjaagd.



Een pijlstaart

KOOIKER . . .

Het eigenlijke vangmiddel van een eendenkooi bestaat uit een vijver of plas, omringd door boomgewas. De oppervlakte van deze plas of vijver is verschillend.

Deze plas is veelal omgeven met rechtopstaande rietmatten ter hoogte van plm. 1.5 tot 2 meter. Op verschillende plaatsen in deze rietmatten is bij de grond een opening aangebracht, groot genoeg om het hondje van de kooiker door te laten. Van verschillende richtingen van de vijver lopen vier of meer sloten, ter lengte van ongeveer 35 tot 50 meter. Op het punt waar ze op de vijver uitmonden, hebben ze een breedte van ongeveer 3.5 meter en aan het einde een breedte van plm. een halve meter. Over deze sloten zijn in boogvorm gaas of netten aangebracht, die, waar de sloten op de plas uitmonden ongeveer 3.5 meter boven het water zijn aangebracht en die naar het einde der sloten geleidelijk lager en smaller worden. Dit zijn de zogenaamde vangpijpen.

Bij windstil weer worden de wilde eenden wel in alle pijpen gevangen, doch in het andere geval in bepaalde pijpen, al naar gelang van de windrichting. In de vangpijpen bevinden zich op enige afstand van elkaar valkleppen, die ten einde de eenden te vangen door de kooiker kunnen worden dichtgetrokken. Een dergelijke valklep bevindt zich ook bijna aan het einde van de kooi, de zogenaamde dodenkorf.



Een paartje wilde eenden

Op de plas of in de vijver zwemt een aantal tamme eenden en worden wel "de stal" genoemd. De wilde eenden komen bij de tamme eenden op de plas en het is nu de kunst om de wilde eenden in de vangpijpen te krijgen. Daartoe gooit de kooiker, zonder dat hij gezien wordt, een paar handen vol voer over de rietmatten naar de tamme eenden en ook in de pijp, waarin hij de eenden denkt te vangen. Hij observeert de eenden door kiertjes in de rietmatten.

De kooiker beschikt meestal uit jarenlange observatie en praktijk een buitengewone kennis van houding en gedrag der wilde eenden en hij maakt zich deze ten nutte om ze te verschalken.

Een eend is een nieuwsgierige vogel en wanneer nu het afgerichte hondje door een gat in de rietmatten kruipt en langs de kant van de vijver loopt, zwemmen de eenden hem na. Op deze wijze leidt hij de eenden als het ware in de vangpijpen.

Zijn de eenden eenmaal in de vangpijpen, dan komt de kooiker achter deze eenden te voorschijn, met het gevolg dat ze verschrikt verder de pijpen in vliegen en dan na het dichttrekken van de valkleppen gevangen zijn.

De kooiker bezoekt gewoonlijk een paar keer per dag de kooi en telkens als hij dat doet, is hij voorzien van een rokende turf, om te voorkomen dat de wilde eenden hem ruiken.

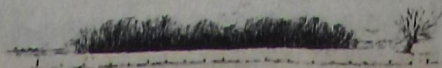
Het openstellen en sluiten van de jacht van de jacht op eenden geldt, tenzij hiervoor een uitzondering wordt gemaakt, uiteraard ook voor de vangst door middel van een eendenkooi.

In het tijdvak dat de jacht op eenden is gesloten, is het een ieder verboden in een eendenkooi eenden, ook voorzover zij niet zijn "wild" in de zin van de wet, te bemachtigen of te doden.

„Dit betekent", zei de minister destijds, „dat het is verboden dat eenden worden gevangen of gedood door de kooiker in verboden tijd".

Tenslotte vermeldt de jachtwet dat ook de kooiker, om zijn bedrijf uit te kunnen oefenen, in het bezit van een jachttak en dat deze, wanneer daarvoor grond aanwezig is, moet worden geweid of moet of kan worden ingetrokken.

Als de kooitijd begint, zo voor in augustus, dan gaat het allemaal nog van een leien dakje. De plas ligt goed vol vogels en zeker de helft bestaat uit jongen van het jaar, die nog maar een week of wat op de wieden zijn. Dat zijn nog "groentjes" en als de hond vertoont wordt, vinden ze dat een wonderschone belevenis. Daar moeten ze bij zijn en als het hondje langs de pijp loopt en daar ineens in verdwijnt, zwemmen ze de pijp in, de hals uitstrekkend van nieuwsgierigheid. Ja, daar is dat gekke beest weer, er achter aan!



Een eendenkooi in het polderlandschap



Foto's: Paul Wernekinck

Tekst: J. Rittersma

Aflevering 9

Zo raken ze al gauw diep in de pijp. Het hondje is juist weer even verdwenen en net als ze eens goed om zich heen zien, dijt daar een grote, gebarende kerel achter hen op, vlak bij de uitgang naar de plas: de terugtocht is afgesneden. Boven hen merken ze nu een net, wat moeten ze doen? Daar komt die kerel al aan. Dan maar dieper de pijp in en in paniek schieten ze vooruit naar een lichtplek aan het einde van het slootje. Maar daar wordt het al nauwer en nauwer en kletterend raken ze elkaar met de wieden, zodat ze neerploffen en lopen, meer over dan naast elkaar, in de val komen . . . !

OUDE LANDBOED . . .

Zo zijn er in Nederland nog ongeveer 150 eendenkooien, waar de jacht op eenden uitgeoefend wordt. In de provincie Groningen komen zeer weinig eendenkooien voor, zulks in tegenstelling met (vooral vroeger) het zg. "Staphorster veld" in Overijssel. Hier kwamen op een betrekkelijk gering grondgebied meer dan 10 eendenkooien voor. Op het Hogeland komen slechts 3 kooien voor: twee in de westpolder, tegen de zeedijk.

Deze, nog in bedrijf zijnde kooien, liggen aan weerszijden de weg naar Lauwersoog. De andere eendenkooi ligt achter Uithuizermeeden. Over deze kooi handelt 't vervolg van ons verhaal.

Deze eendenkooi ligt op het oude landgoed van Rensuma. Het is de oudste kooi van onze provincie en wellicht ook één der oudsten van geheel Noord-Nederland.

Op een oude landkaart uit het jaar 1680 staat deze eendenkooi reeds ingetekend onder de naam "Wijtsma's kooi". Om de geschiedenis van deze oude kooi beter te verstaan is het nuttig te lezen wat Jhr. Mr. J. A. Feith in zijn boek "DE OMMELANDER BORGEN" over Rensuma heeft geschreven.



De oude (gesloopte) kooikerswoning

„Rensuma is natuurlijk een familienaam, afgeleid van de voornaam RENSE; de plaats zelf komt onder de gerechtigde heerden van Uithuizermeeden in de klauwboeken niet voor. Pas omstreeks het midden van de 17e eeuw wordt Rensuma uit de duisternis aan het licht gebracht. We ontdekken dan dat daar woont de, zich weldra noemende "heer op Rensuma", Petrus van Aggema. Deze friese edelman was getrouwd met Maria Bibinia van Wijtsma. Petrus van Aggema overleed in 1685 en zijn goederen gingen over op zijn dochter Tecla Maria, die getrouwd was met een Oekinga. In 1695 verkocht zij de borg Rensuma aan Mello Alberda, wiens nazaten de borg hebben bezeten en ook merendeels hebben bewoond tot 1829. Uit de nalatenschap van de in dat jaar op het huis overleden Onno Tamminga, baron van Alberda van Rensuma, ging de borg door koop

over in het bezit der familie Van Swinderen. Thans (1906) wordt Rensuma, waarbij reeds sedert eeuwen 'n eendenkooi behoort, doorgaans verhuurd". Tot zover Feith.

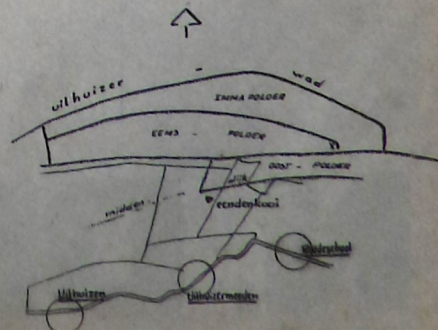
Naar alle waarschijnlijkheid is de eendenkooi omstreeks 1670 aangelegd en is dus nu 300 jaar oud! Veel ouder dan de kooien in de Westpolder, die in 1896 en 1899 aangelegd zijn. Terwijl de "Westpolderkooien" tegen de zeedijk zijn gelegen (wat overigens gunstig mag heten) ligt de oude Meister kooi achter vier dijken.

De dijk waarachter de oude kooi nu ligt — de zg. middendijk — is in het jaar 1718 aangelegd, voordien was het een kade. Dit verklaart tevens de omstandigheid, dat het oude — nu verdwenen — kooikershuis op een hoogte was gebouwd. Foto's van een dwarsdoorsnede van de middendijk tonen overduidelijk aan, dat er voorheen een kade geweest moet zijn.

De oude eendenkooi is sinds enkele jaren in onbruik. In het vangselzoen 1968—1969 heeft de heer H. Straat zijn laatste eenden gevangen. Hij verhuisde van het oude kooikershuis naar elders. Het oude huis werd vorig jaar december gesloopt.

Zo ligt de oude kooi eenzaam en verlaten in het polderlandschap van Noord-Groningen. De oude bomen kreuken in de wind. Het is alsof ze een klaagzang aanheffen tegen een naderend onheil. Wanneer de bomen konden spreken, zouden ze kunnen vertellen van een roemrijk en oud verleden. Maar de oude bomen bewaren een geheim. Een geheim die slechts de talrijke kooikers die er in gewerkt hebben, kennen.

Zoals we in het begin reeds schreven, hebben we met twee van die kooikers een gesprek gehad: in de eerste plaats met de laatste kooiker, de nu 64-jarige Straat en met zijn voorganger, de 87-jarige O. Kapinga, die zijn gehele leven lang kooiker van de oude eendenkooi is geweest. Maar daarover de volgende keer.



Situatie eendenkooi achter Uithuizermeeden